Kırklareli Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (Kasım 2013) http://kirkbal.kirklareli.edu.tr/0144152275/arastirma-yazilari.html

BULGARİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE TÜRK GÖÇÜ (1989 ÖRNEĞİ)

Ali Osman Gündüz[1]

Özet

Bu makalede Türklerin Bulgaristan'dan Türkiye'ye olan göçleri esnasındaki serüvenleri kronolojiye uygun olarak anlatılmıştır. İlk önce 1989 öncesi yapılan bütün göçlere kısaca değinilmiş, sonrasında 1989 göçünü hazırlayan etkenler işlenmiştir. Asıl konumuz olan 1989 göçü ise son aşamada değerlendirilmiştir. Göç sonrası göçmenlerin karşılaştığı sorunlardan da bahsedilerek makale sonra erdirilmiştir. Bu yazının yayınlanmasındaki amaç asla Türk-Bulgar nefreti yaratmak değildir. Amacımız yaşananlardan ders çıkarılıp tekrar böyle hatalara düşülmemesidir.

TURKİSH IMMIGRATION FROM BULGARIA TO TURKEY (1989 SAMPLE)

Abstract

This article describes the migration of Turks from Bulgaria to Turkey during the adventures described in chronological order. First of all migrations before 1989 are briefly mentioned then the factors that affected the migrations in 1989 are put forth. The real issue, which is the final stage of the migration in 1989 is evaluated. After mentioning the problems faced by immigrants after migration, the article is concluded . The goal of publishing this article is never to create a sense of hatred between Turkish and Bulgarian. Our goal is to take lessons from what has been experienced and lived so as not to commit such errors again.

[1]Kırklareli Üniversitesi Rektörlük Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü Öğretim Elemanı (Okutman)

GİRİŞ

Türklerin Bulgaristan'dan Türkiye'ye ilk göçleri 1877-1878 yıllarında gerçekleşmiştir[2]. Bu göçlerde Osmanlı-Rus Harbi sonrasındaki gelişmelerin etkili olduğunu söyleyebiliriz. Bu yıllardan sonra 1908'e kadar Bulgar ve Türklerin ortak yaşadığı alanlarda, bir Bulgar Devletinin kurulması için gerek Ruslar, gerekse Bulgar milliyetçileri; verimli toprakların büyük oranına sahip Türk nüfusun bölgeden uzaklaştırılması gerektiği kanısına varmıştır[3]. Bu kapsamda 93 Harbinden Balkan Savaşlarına kadar Bulgaristan'daki Türk nüfus %50 azalarak aşağı yukarı 600 bin civarına düşmüştür.[4] İkinci Dünya Savaşına kadar devam eden Türk göçleri 1950'ye kadar bir azalma gösterir. 1939 ila 1949'da toplam 21.353 kişinin göç ettiği bilinmektedir.[5]

1949 sonrasında Sovyetlerin Bulgaristan üzerinde hâkimiyet kurmasını müteakiben ülkede yaşayan Türklere sosyal ve kültürel asimilasyon uygulanmaya başlanmıştır.[6] 1950 ile 1951 arasındaki göçler ise farklı bir boyuttadır. Daha önceden azar azar uygulanan baskı ile göçe teşvik edilen Türk nüfus, Sovyetlerin de desteğinin alınmasıyla aleni olarak sınır kapılarına sürülmüş ve zorunlu göçe tabii tutulmuştur. Yüz bini bulan Türk göçü, Bulgaristan'ın işgücü ihtiyacının artmasıyla 1951'de durdurulmuştur ve 1968'e kadar başka bir göç dalgası yaşanmamıştır.

1969-1978'de Yakın Akraba Göçü Anlaşması[7] çerçevesinde 130 bin kişilik bir Türk göçü görülmektedir.[8] Nitekim Bulgaristan, zaman zaman Bulgarlaştırma ve

---

[2]Beğlan Tuğrul, **112 Yıllık Göç**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1989, s.15.
[3] Osman Köse, *"Bulgaristan Emareti ve Türkler"*, **Türkoloji Dergisi 1**, S.2., 2006, s.246 ;Bkz. Nedim İpek, **Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999
[4] Ömer Turani **Balkan Türkleri: Balkanlar'da Türk Varlığı**, ASAM Yayınları, Ankara, 2003,s.21
[5] Bkz. Cevat Geray, **Türkiye'den Türkiye'ye Göçler (1923-1961)**, Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Enstitüsü Yayını, Ankara, 1962
[6] İbrahim Kamil, **Bulgaristan'daki Türklerin Statüsü**, Türk Dünyası Araştırmaları Yayınları, İstanbul, 1989, s.45-47
[7] Bu anlaşma 22 Mart 1968'de Türkiye ile Bulgaristan arasında yapılmıştır. Anlaşmaya göre yakın akrabaları daha önceden Türkiye'ye göç etmiş olan Bulgaristan Türkleri, Türkiye'deki akrabalarının yanına dönebileceklerdi. Mesela Anne ve babası daha önceden Türkiye'ye göçmüş olan bir çocuk Bulgaristan'dan çıkamadıysa, bu anlaşma çerçevesinde onların yanına dönebilecekti.
[8] **TBMM Tutanak Dergisi**, 07.06.1989, Dönem:18, Toplantı:2, Celse 28, s.280

Hıristiyanlaştırma politikaları uygulayarak, Türklerin, yaşadığı yerleri terk etmesine sebep olmuştur.

I.1989 Göçünü Hazırlayan Etkenler:

Bulgaristan, 1984 yılının Aralık ayında ülkesinde yaşayan Türk azınlığını asimile etmek ve homojen bir Bulgar milleti yaratmak amacıyla başlattığı zorla isim değiştirme politikasını zamanla, Türkçe konuşmanın ve dini vecibelerin yerine getirilmesinin yasaklanması, bunları ihlal edenlerin sürgün edilmesi ve hatta öldürülmesi boyutuna ulaştırmıştır[9].

Bulgarlar, ilk hamle olarak Bulgaristan Türklerinin adlarını değiştirme işine girişmişlerdir. Bunu da dünya kamuoyundan bir tepki gelmesin diye yasa hazırlayarak değil idari önlemlerle sağlamışlardır. Ayrıca Türkçe konuşmanın yasaklandığı da görülmektedir. Türk töre ve geleneklerine uygun eğitim veren bazı kurumlar kapatılmış, sokak, mağaza ve toplu taşıma araçlarında Türkçe konuşmak yasaklanmıştır. Yine bu minval üzere Türkiye'de basılmış kitap ve gazetelerin Bulgaristan'a sokulması yasaklanmıştır[10].

Bulgaristan dini konularda da tedbirler almıştır. Camilerin bazılarını kapatmış, bazılarını da resmi ve gayri resmi olarak etiketlemiştir. Kendisiyle işbirliği yapan imamların bulunduğu camileri resmi olarak nitelemiştir. İş camilerle de sınırlı kalmamıştır. Evlere de müdahale edilmiştir. Evlerdeki ibadetler yasaklanmış, Kuran ve dini kitaplar toplatılmıştır. Ayrıca Müslümanların hacca gitmeleri dahi yasaklanmıştır.[11]

Sürgün hareketleri ayrı bir yıldırma taktiği olarak uygulanmıştır. Asimilasyon politikalarına direnen halk sürgüne tabi tutulmuştur. Bununla birlikte eğitim kullanılarak Türk çocuklarının zihinleri yıkanmaya çalışılmıştır. Balkan Türkleri Dayanışma Derneğinin ele geçirdiği belgeler de çok çarpıcı bilgiler mevcuttur. Çok sayıda Türk Doktor, öğretmen ve mühendisin işine son verildiği akabinde ortadan

---

[9] Ayşegül İnginar Kemaloğlu, **Bulgaristan'dan Türk Göçü (1985-1989)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2012, s.47.
[10] **a.g.e.** s.55.
[11] Ali Dayıoğlu, **Toplama Kampından Meclis'e Bulgaristan'daki Türk ve Müslüman Azınlığı**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s.352

kayboldukları yazılıdır. Hapishanelere atılanların sayısı ise tam olarak tespit edilmemiştir. Bu zulümlerin son aşaması ise öldürmelerdir. Öldürülen Türk sayısı kabaca 700 ile 900 arasındadır. Türkiye'de bu asimilasyonlara tepki olarak üniversiteler kınama kararları almış, Kınama mitingleri düzenlenmiştir. Bursa, Edirne ve İstanbul'daki mitingler bunlardan birkaçıdır.

II.1989 Göçü:

Bulgaristan ülkedeki Türkleri zorla tutmanın mantıklı olmadığını anlayarak 1989'da aileleri Türkiye'de olanların göç etmesini sağlayan uygulamayı başlatmıştır. Bunu takiben vizesiz olarak bütün Türklerin Bulgaristan'dan sürülmesi süreci başlayacaktır.

Bulgaristan ilk olarak Mayıs 1989'da ülke dışına yapılan göçleri serbestleştirmiş, isteyenlere beş yıl geçerliliği bulunan pasaportlar vermiştir. 24 Mayıs 1989'dan itibaren ise Türkleri gruplar halinde sınır dışı etmeye başlamıştır. Bunu yaparken her aileden bir kişiyi ülkede rehin tutarak, sınır dışı ettiği kimselerin Bulgaristan aleyhine uluslararası kamuoyu önünde konuşmasını engellemeyi hedeflemiştir.

29 Mayıs 1989'da Bulgaristan Devlet Başkanı Todor Jivkov'un televizyondaki konuşmasında: "Türkiye Bulgaristan'dan göç etmek isteyen Türklere kapısını açsın" çağrısına Türkiye Başbakanı Özal tarafından: "Bizim kapılarımız herkese açık demesi üzerine kitlesel göç Türkiye'ye yönlendirilmiştir. Bu açıklamanın üzerinden 24 saat bile geçmeden 400 civarında Türk Kırklareli/Dereköy hudut kapısına sevk edilmiştir. İki hafta içinde tehcir edilen Türk sayısı 2.500'ü aşmıştır.[12]

Bulgaristan Türkleri gönderirken bir şeyi hesaba katmamıştı. Türk nüfusu tarım ve sanayideki işgücü kapasitesinin büyük bir kısmını karşılıyordu. Türkler gidince

[12]Kemaloğlu, **a.g.e.**, s.153.

ülkede ekonomi durma noktasına geldi. Sıkışan Bulgar yönetimi önce seferberlik ilan etti daha sonra da Moldova ve Vietnam gibi ülkelerden işçi getirme yolunu tuttu.[13]

Türkiye'ye gelen göçmenler önce Aile kütüklerine kaydedilmişlerdir. Pasaportları alınarak kendilerine göçmen belgeleri verilmiştir. Alınan pasaportlar doldurulan formlarla birlikte Nüfus müdürlüklerine gönderilmiş, Bakanlar Kurulu kararıyla da vatandaşlığa kabul süreci sona ermiştir.

III. Göçmenlerin Karşılaştıkları Sorunlar:

Göçün başlarında Türk göçmenler sadece el çantaları ile sınır dışı edilmişlerdi. İlerleyen zamanda taşınabilir eşyalarının da beraberlerinde götürülmesine müsaade edildi. Ancak araç bulunamadığı için eşyalar tek tek taşınmaya çalışınca Kapıkule'de geçiş yoğunluğu yaşandı. Tabii ki bu geçişler de o kadar kolay olmamıştır. Göç ettirilecek Türkler önce Bulgaristan sınırları içindeki kamplarda günlerce bekletilmiş, salgın hastalıklara maruz kalma riskinde bulunmuşlardır.

Gelen vatandaşların çoğu Bursa ve Trakya bölgelerine yerleşmeyi tercih ettiğinden, buralardaki kira fiyatları da aşırı derecede yükselmişti. Bunun yanında yanlarındaki eşyaları değerinin altında fiyatlarla satmak zorunda kalan göçmenler maddi sıkıntıya da düşmüşlerdi. Zaten Bulgaristan'daki taşınmazlara da Bulgar hükümeti el koyma peşindeydi.

Türkiye'de bazı fırsatçı işverenler göçmenlere; Bulgaristan'da kazandıkları paranın yarısının bile altında ücret ödemişlerdi. Ödenen maaşlar ancak evlerin kira bedellerini karşılamaya yetecek orandaydı.

Bununla birlikte Bulgaristan hükümeti göç hareketini iyi idare edememiş, aile fertlerinin bölünmesine sebep olmuştur. Türkiye'ye parça parça giren göçmenlerin haberleşebilecekleri tek kaynak sınır kapılarındaki panolar olmuştur.

---

[13] Emin Atasoy, "*Siyasi Coğrafya Işığında Bulgaristan Türklerinin 1989'daki Zorunlu Göçü"*, **İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi**, S.21, İstanbul, 2010, s.10

SONUÇ

Bulgaristan'da yaşanan bu dram, Bulgaristan Hükümeti tarafından yıllar sonra fark edildi. 31 Ocak 1991'de, Komünist dönemde Türklere karşı uygulanan asimilasyon politikasının sorumlularının yargılanması amacıyla bir dava da açıldı. Yıllarca delil yetersizliğinden ve Türkiye'ye göç etmiş olan mağdurların ifadelerine ulaşılamıyor olmasından karara bağlanamayan dava, 18 Temmuz 2012'de zaman aşımına uğradı. İtirazlar sonrasında mahkeme zaman aşımı süresini sözde uzatarak üç ay ertelenmesine karar verdi. Oysa 11 Ocak 2012'de Bulgaristan Ulusal Meclisi'nde kabul edilen "Bulgaristan Müslümanlarına Karşı Uygulanan Zorla Asimilasyon Sürecinin Kınanmasına İlişkin Bildiri" iki ülkedeki pek çok kişiyi sevindirmiş, diplomatik düzeyde önemli bir iyi niyet göstergesi olarak değerlendirilmiş ve olumlu gelişmelerin yaşanacağına dair beklentiyi arttırmıştı.

Üstelik bildirinin son maddesi "Bulgar adaleti ve Bulgaristan Cumhuriyeti Başsavcısı'nı, sözde 'Soya Dönüş Süreci'nin suçlularına karşı başlatılan davanın sonuçlandırılması için her türlü çabayı sarf etmeye çağırıyoruz. Bunun üzerinin zaman aşımı ile örtülmeye çalışılması, bu suçu gerçek suçlulardan tüm Bulgar halkı üzerine yıkmaktadır." cümlesi ile bitiyordu. Aradan geçen yedi ay sonra, asimilasyon dava dosyasının zaman aşımı ile kapatılmaya çalışılması oldukça vahim bir çelişkidir.[14]

[14]Muzaffer Kutlay, "*Bulgaristan'da Asimilasyon Davasında Zaman Aşımı"*, **Usak Stratejik Gündem İnternet Dergisi**, Ankara, 29 Ağustos 2012

EKLER

Resim I. Dönemin gazetelerinden göçün yansıması

Resim II. Araç bulamayan göçmenlerin sıkıntısını anlatan bir fotoğraf

Resim III. Bursa'ya göç eden göçmenlerin yurt toprağını öptüğü anlar.

Resim IV. Sınır kapısına doğru giden Bulgaristan Türkleri

Resim V. Çileli yolculuktan bir kare

Resim VI. 1989 Göçü anısına basılan posta pulu

BİBLİYOGRAFYA

- ATASOY, Emin; "*Siyasi Coğrafya Işığında Bulgaristan Türklerinin 1989'daki Zorunlu Göçü"*, **İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi**, S.21, İstanbul, 2010, s.10
- ÇAĞLAYAN, Savaş; "*Bulgaristan Türklerinin 1989 Göçü Üzerine Bir Değerlendirme"*, **Sosyoloji Dergisi**, (Haziran 2009) S.20-2, İzmir, s.25.41.
- DAYIOĞLU, Ali; **Toplama Kampından Meclis'e Bulgaristan'daki Türk ve Müslüman Azınlığı**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005
- GERAY, Cevat; **Türkiye'den Türkiye'ye Göçler (1923-1961)**, Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Enstitüsü Yayını, Ankara, 1962
- İNGİNAR KEMALOĞLU, Ayşegül; **Bulgaristan'dan Türk Göçü (1985-1989)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2012
- İPEK, Nedim; **Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999
- KAMİL, İbrahim; **Bulgaristan'daki Türklerin Statüsü**, Türk Dünyası Araştırmaları Yayınları, İstanbul, 1989
- KUTLAY, Muzaffer; "*Bulgaristan'da Asimilasyon Davasında Zaman Aşımı"*, **Usak Stratejik Gündem İnternet Dergisi**, Ankara, 29 Ağustos 2012
- KÖSE, Osman; *"Bulgaristan Emareti ve Türkler"*, **Türkoloji Dergisi 1**, S.2, 2006, s.246
- **TBMM Tutanak Dergisi**, 07.06.1989, Dönem:18, Toplantı:2, Celse 28
- TUĞRUL, Beğlan; **112 Yıllık Göç**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1989
- TURANİ, Ömer; **Balkan Türkleri: Balkanlar'da Türk Varlığı**, ASAM Yayınları, Ankara, 2003